

jUNIOR egyetem

2011. Január 12.

TUDOMÁNY GYÖRBE MINDENKINEK

KÖSZÖNTJÜK HALLGATÓINKAT!

Önök **Dr. Zsoldos Ibolya**

Nanotanoda - érdekességek a nanoanyagok köréből

(Szén nanoszerkezetek)

előadását hallhatják!

SZÉCHENYI
ISTVÁN
EGYETEM
TUDÁSMENEDZSMENT KÖZPONT

UNIVERSITAS-GYŐR
NONPROFIT KFT.

Befektetés a jövőbe

Új Magyarország
FEJLESZTÉSI TERV

Nanométer, nanoanyagok fogalma

$$1 \text{ km} = 1000 \text{ m}$$

$$1 \text{ m} = 1000 \text{ mm}$$

$$1 \text{ mm} = 1000 \mu\text{m}$$

$$1 \mu\text{m} = 1000 \text{ nm}$$

$$1 \text{ nm} = 10 \text{ \AA}$$

$$1 \text{ m} = 10^9 \text{ nm}$$

$$1 \text{ m} = 10^{10} \text{ \AA}$$

Atomok átmérőjének nagyságrendje: 1-2 vagy néhány $\text{\AA}$

Nanoszerkezetű anyag: a kiterjedés legalább egy irányban $< 100 \text{ nm}$

NANOTECHNOLÓGIA, NANOANYAGOK

Nanoszerkezetű anyag
nanoanyag

Atomi méretek: néhány Å vagy nm

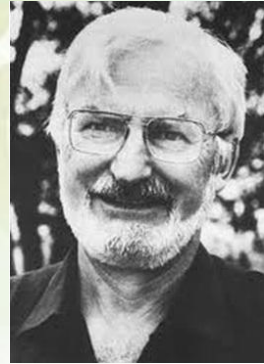
Korábban is ismertük ezt a mérettartományt
(fizika, kémia, kolloid kémia, anyagszerkezettan,
kristálytan, stb.)

↓
Mitől új a nanotechnológia?

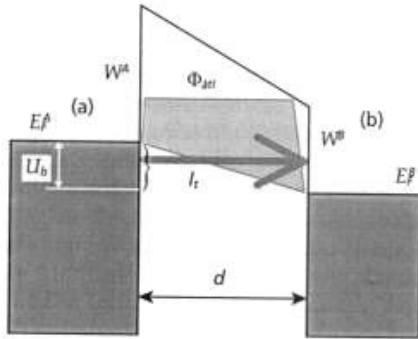

Nanotechnológia születése

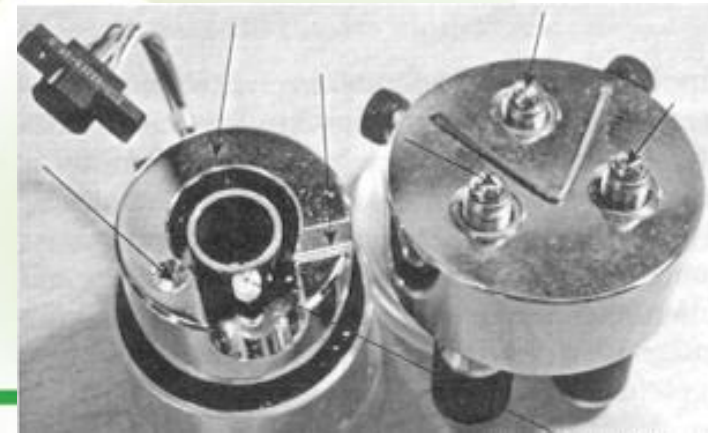
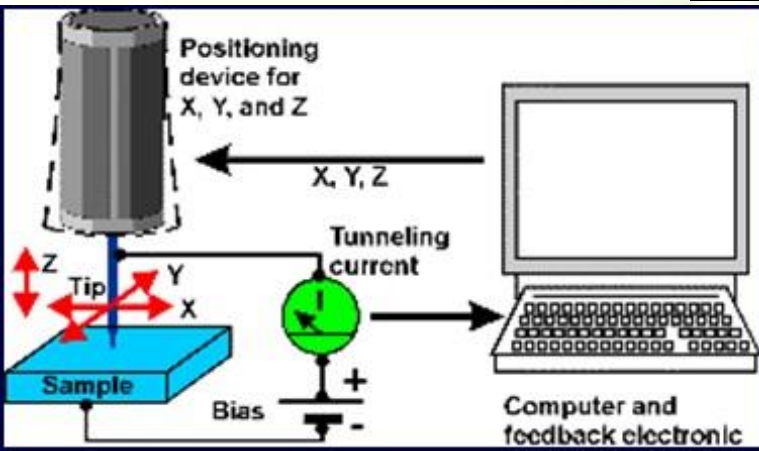
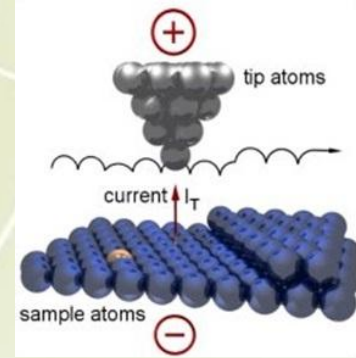
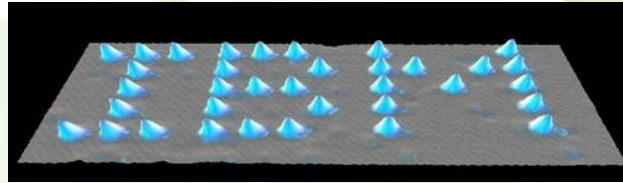
Pásztázó alagútmikroszkóp, STM

Gerd Binnig, Heinrich Rohrer
1978, 1981, 1986: Nobel-díj

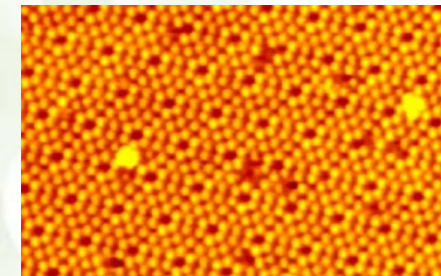
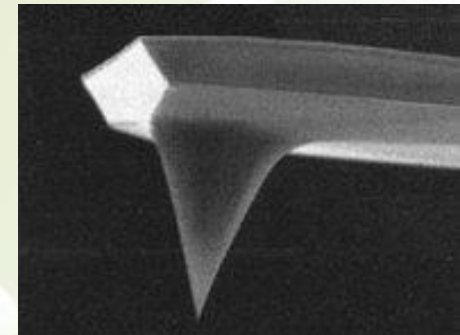
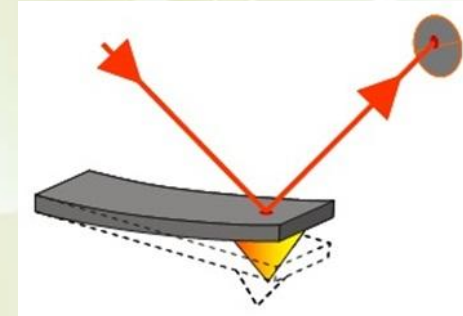
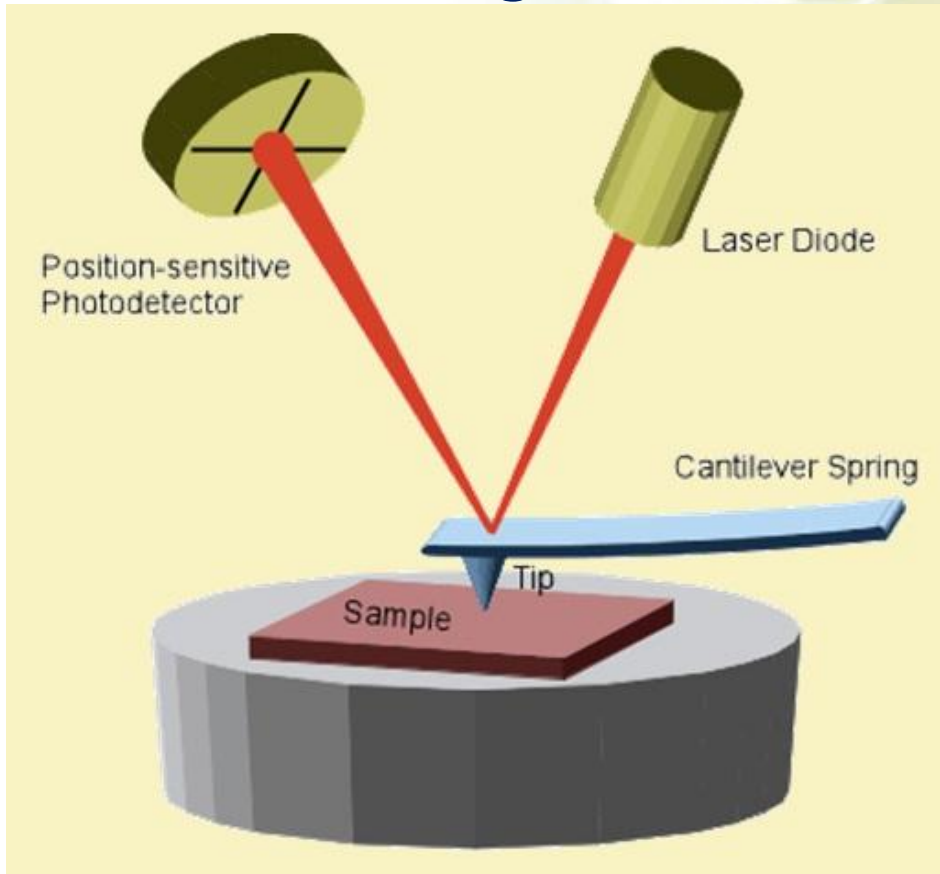
$$I \approx \rho_a \rho_b \frac{U_b}{d} e^{-Ad\sqrt{\Phi_{att}}}$$

Pásztázó atomi erő mikroszkóp, AFM

Binnig, Quate és Gerber, 1986

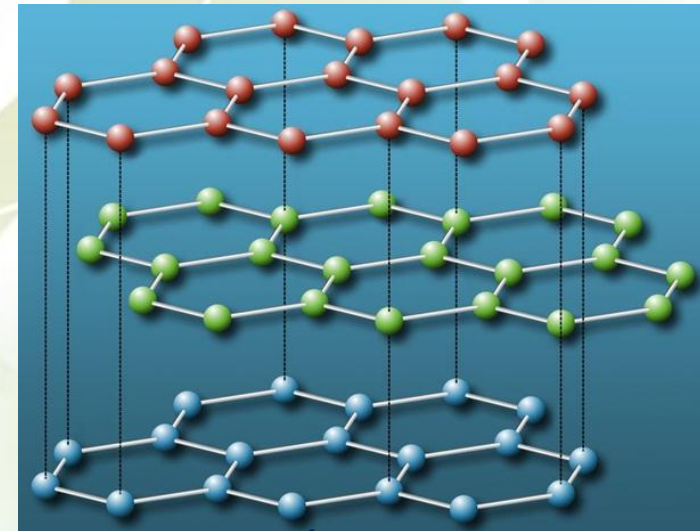
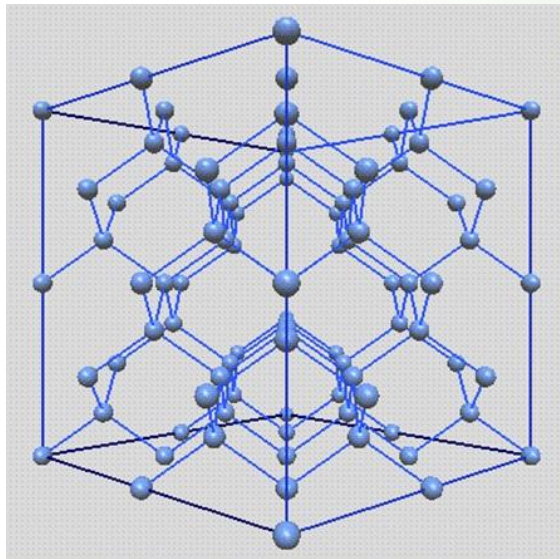
Szén módosulatai (régóta ismert)

Gyémánt, Grafit

3 alapvetően
különböző
tulajdonság:

- szín
- keménység
- elektromos vezetés

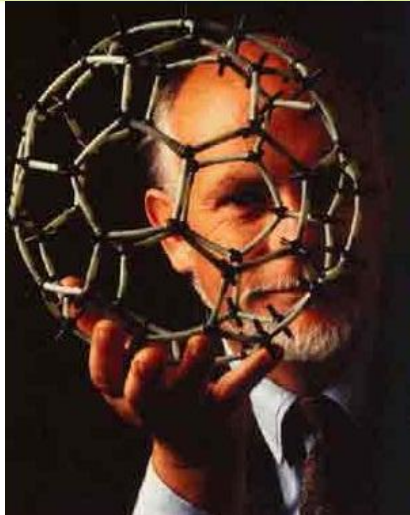

Egy síkon belül:
szilárd testekben előforduló legerősebb kémiai kötés

Fullerének

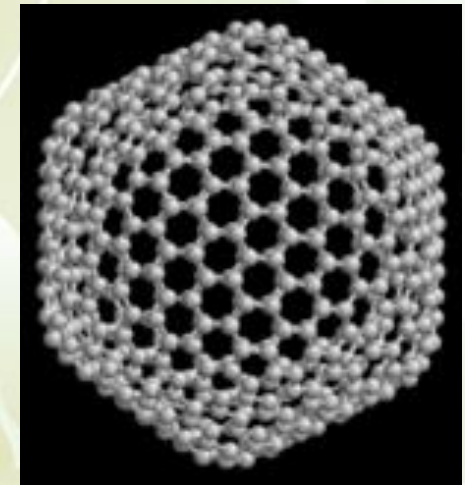
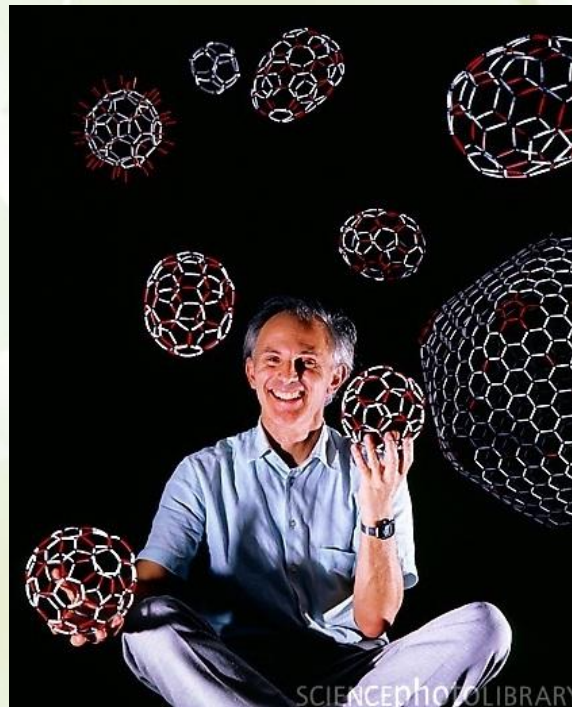
1985: Harold Kroto (University of Sussex),
Robert Curl és Richard Smalley (Rice
University), 1996: kémiai Nobel-díj

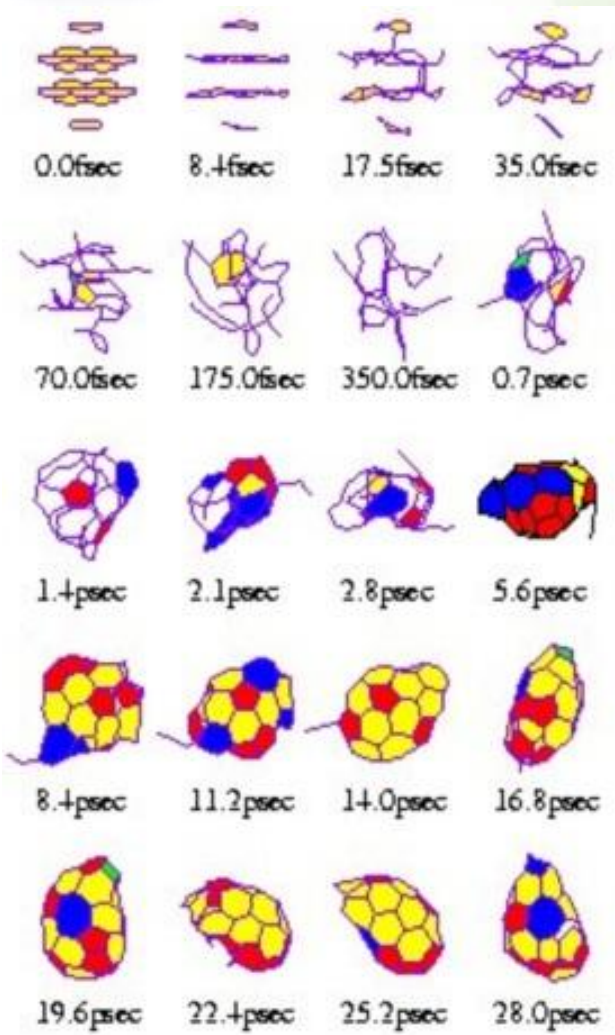
C60

Buckminster Fuller építész

C540

Fullerének

Kialakulási mechanizmus elmélete

I.Laszlo: Formation of cage-like C₆₀ clusters in molecular dynamics simulations
Europhysics Letters 44, 741-746 (1998).

UV spektrum szerinti azonosítás alapjai

I. László, L. Udvardi

A study of the UV spectrum of the truncated icosahedral C₆₀ molecule.

J. Mol. Struct. (THEOCHEM) 183, 271 (1989).

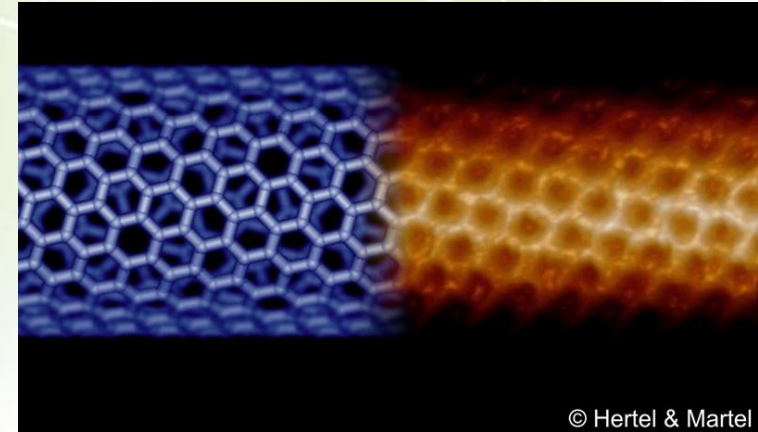

Szén nanocsövek

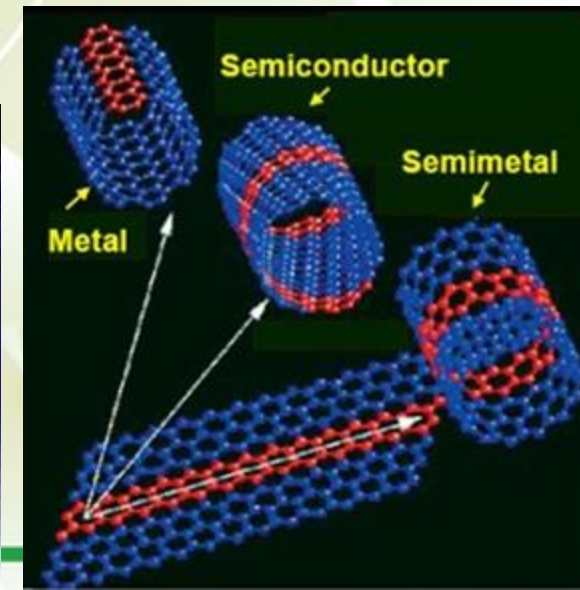
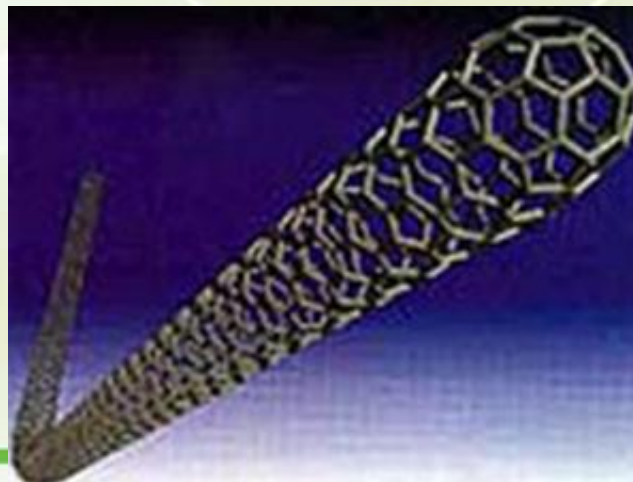
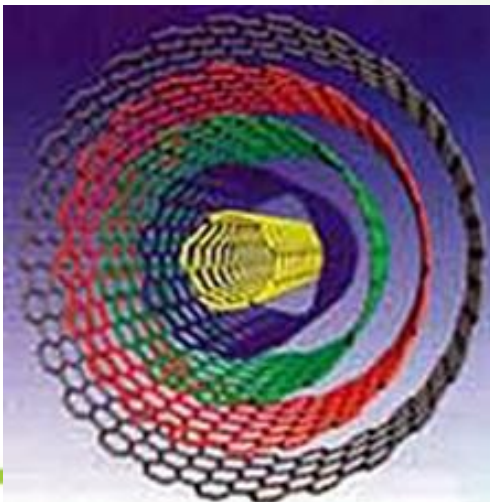
S. Iijama 1991, (Kavli-díj 2008)

3 kiemelkedően fontos tulajdonság:

- nagy szilárdság (kis sűrűség)
- nagy rugalmasság
- elektromos viselkedés

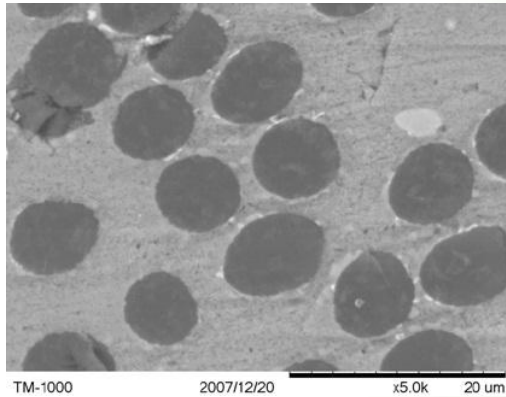
© Hertel & Martel

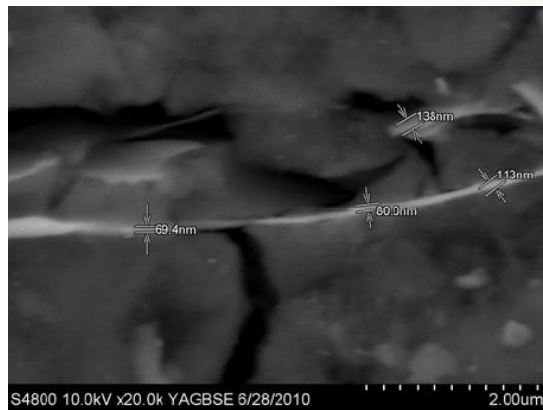

Alkalmazás:

Szén nanocső - mint erősítő anyag

TM-1000 2007/12/20 x5.0k 20 um

S4800 10.0kV x20.0k YAGBSE 6/28/2010 2.00um

Alumínium szénzállal (fent) és CNTvel (lent) erősítve

Forrás: Kaptay Gy: Kutatási beszámoló, BAY-NANO
Kutatóintézet, Miskolc, 2010

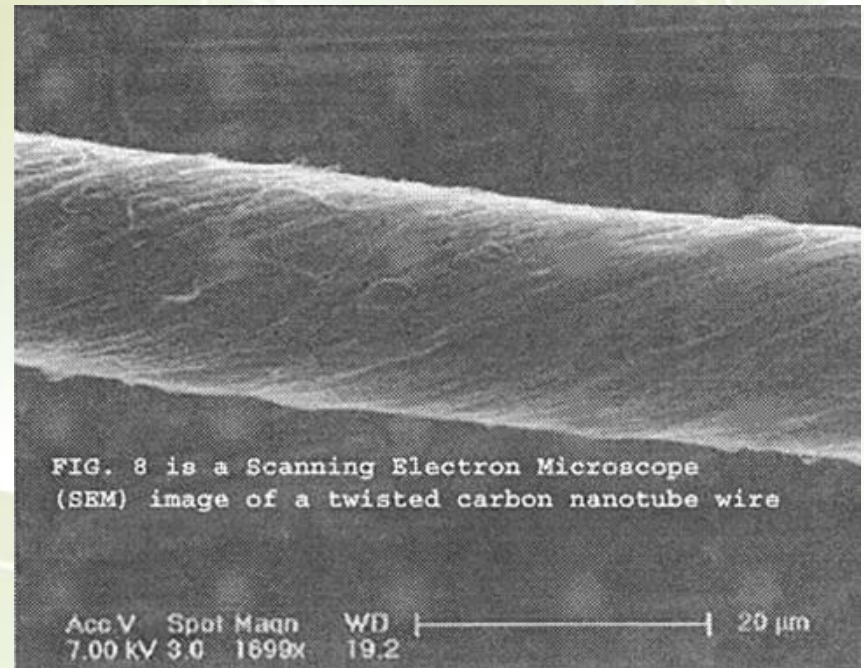
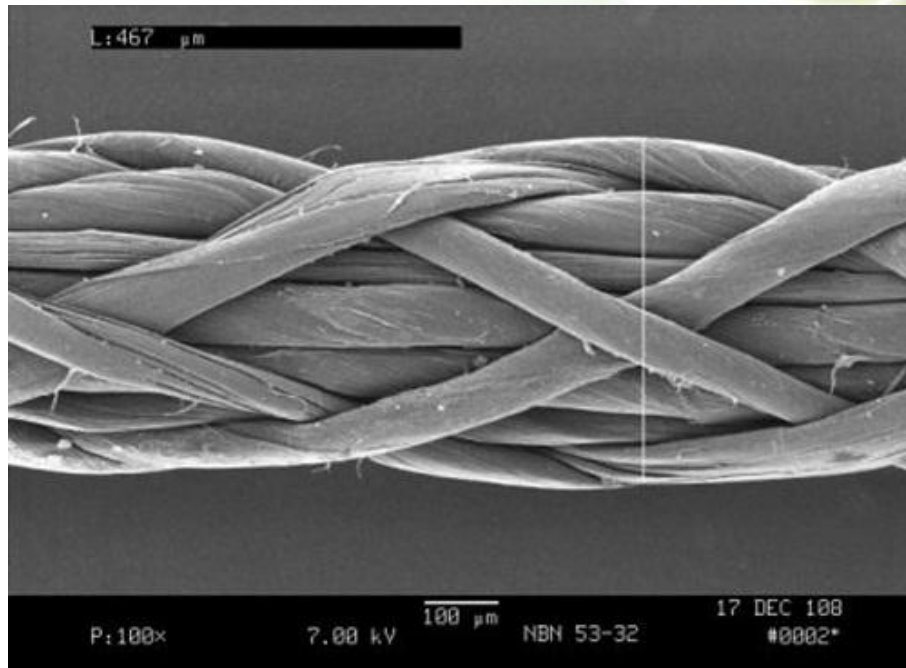
2006 Tour de France, 1. díj

Easton Carbon: szénszállal és CNTvel erősített **műanyag** váz,
tömege <1kg

Forrás: Molnár László Milán: Az elektronikai technológia újdonságai,
2009

Alkalmazás: Szén nanocső mint erős anyag

Szén nanocsövekből sodort köteg

Nanocomp Technologies Inc.,

U.S. Air Force

közötti innovációs szerződés, 2009

Forrás: <http://www.sae.org/mags/aem/MATER/6409>

Szén nanocsövekből sodort huzal

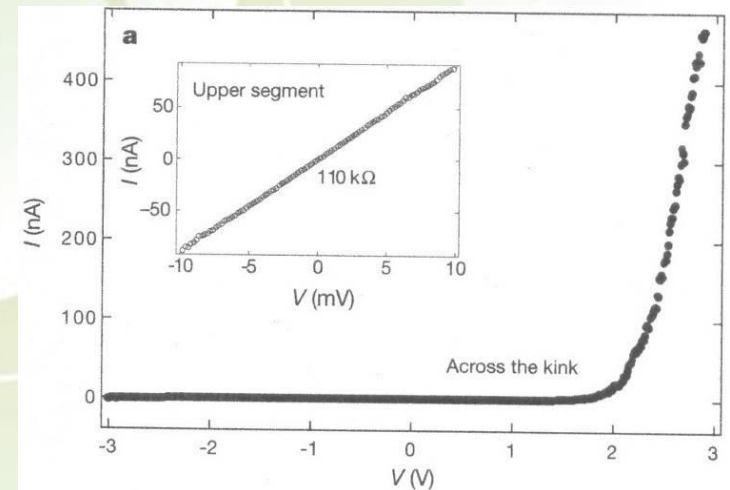
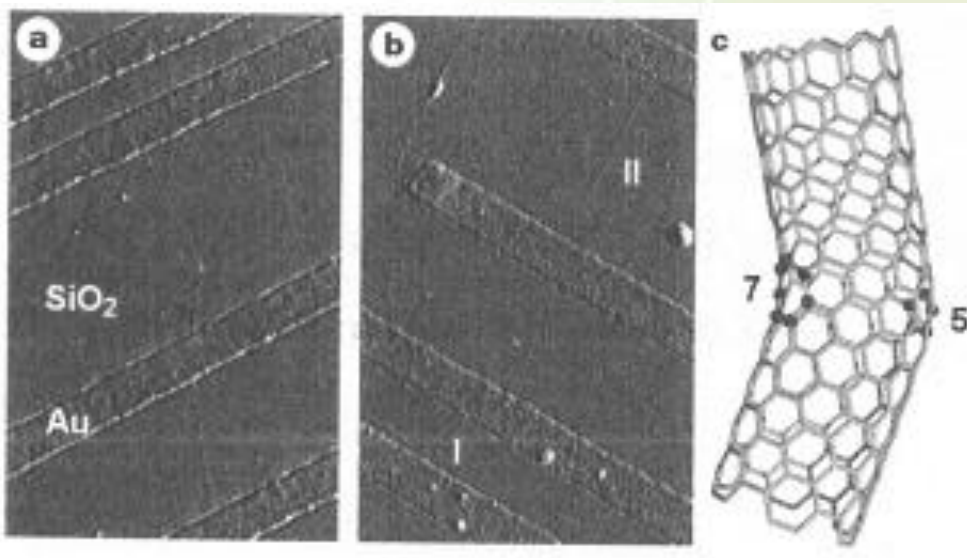
Kutatás: Tsinghua University (Beijing), innováció: Hon Hai Precision Industry Co., Ltd (Tu-Cheng City, TW)

Forrás:

<http://nanopatentsandinnovations.blogspot.com/2009/12/chinese-researchers-fire-up-first.html>

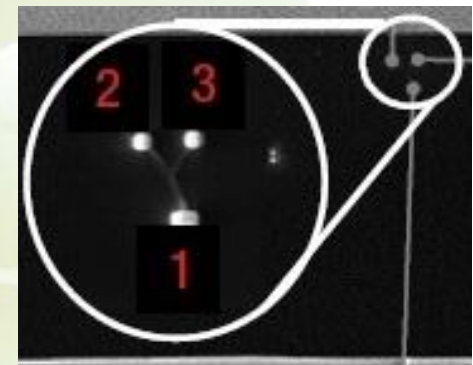
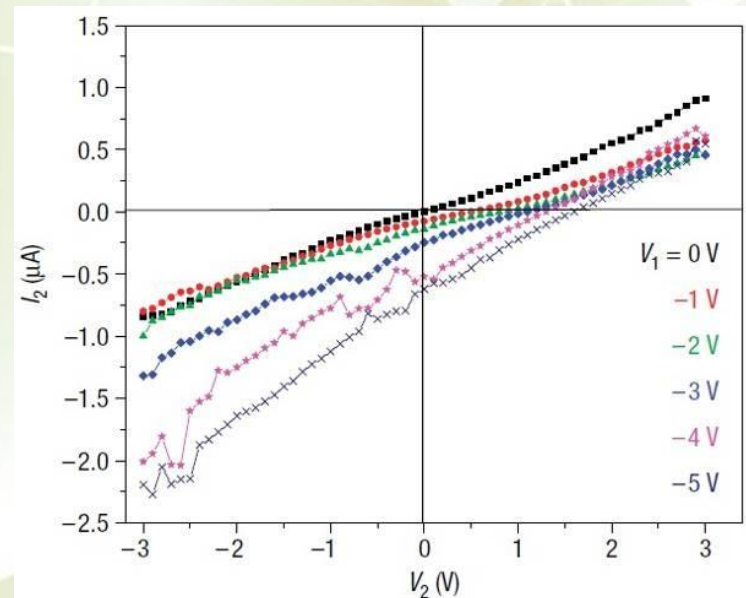
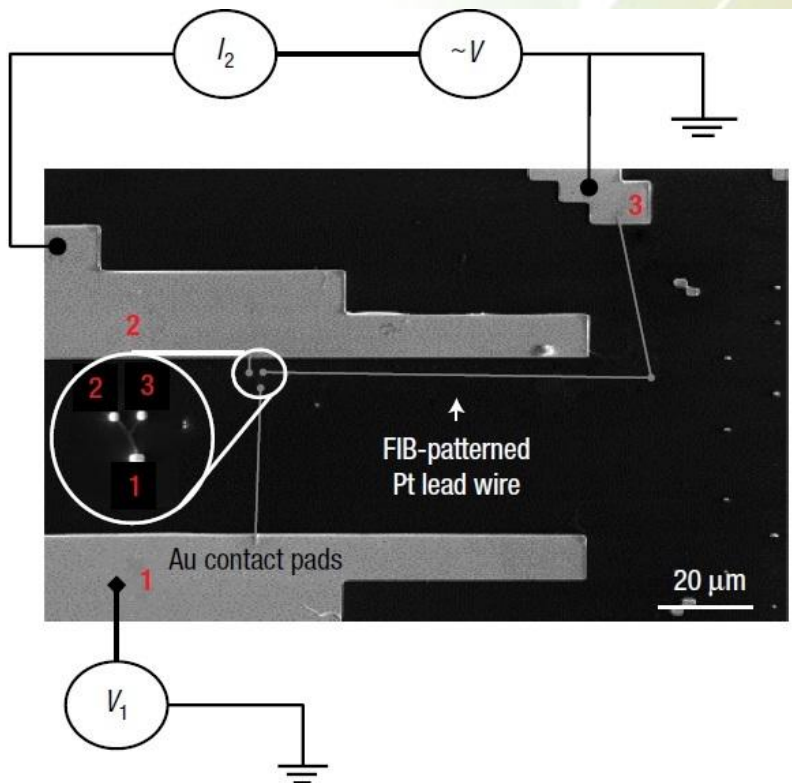

Szén nanocső elágazások nanoelektronikai eszközök

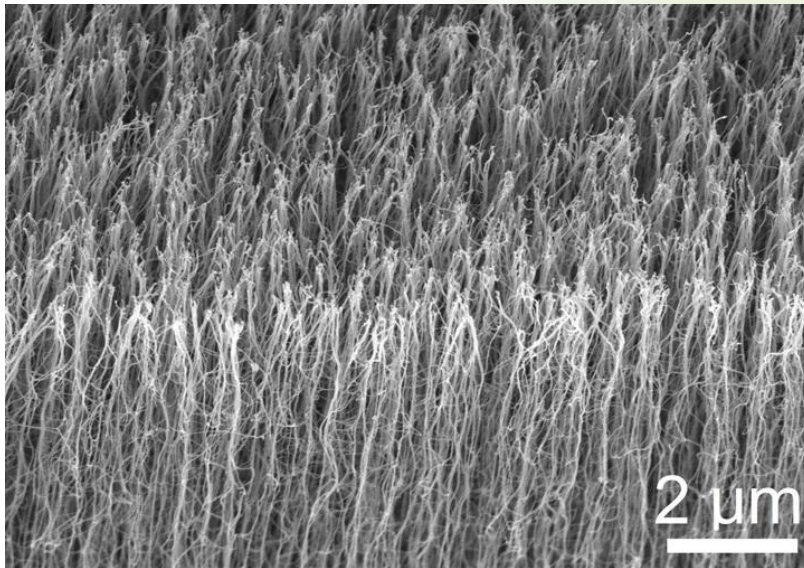
Szén nanocső Y-elágazás, nanoelektronikai eszközök

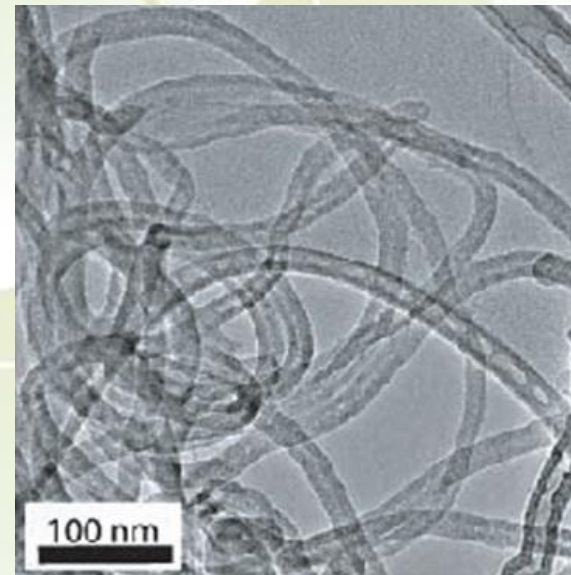

Szén nanocsövek

irányított előállítás és technológiák hiánya (kiváló tulajdonságok ellenére korlátos alkalmazás)

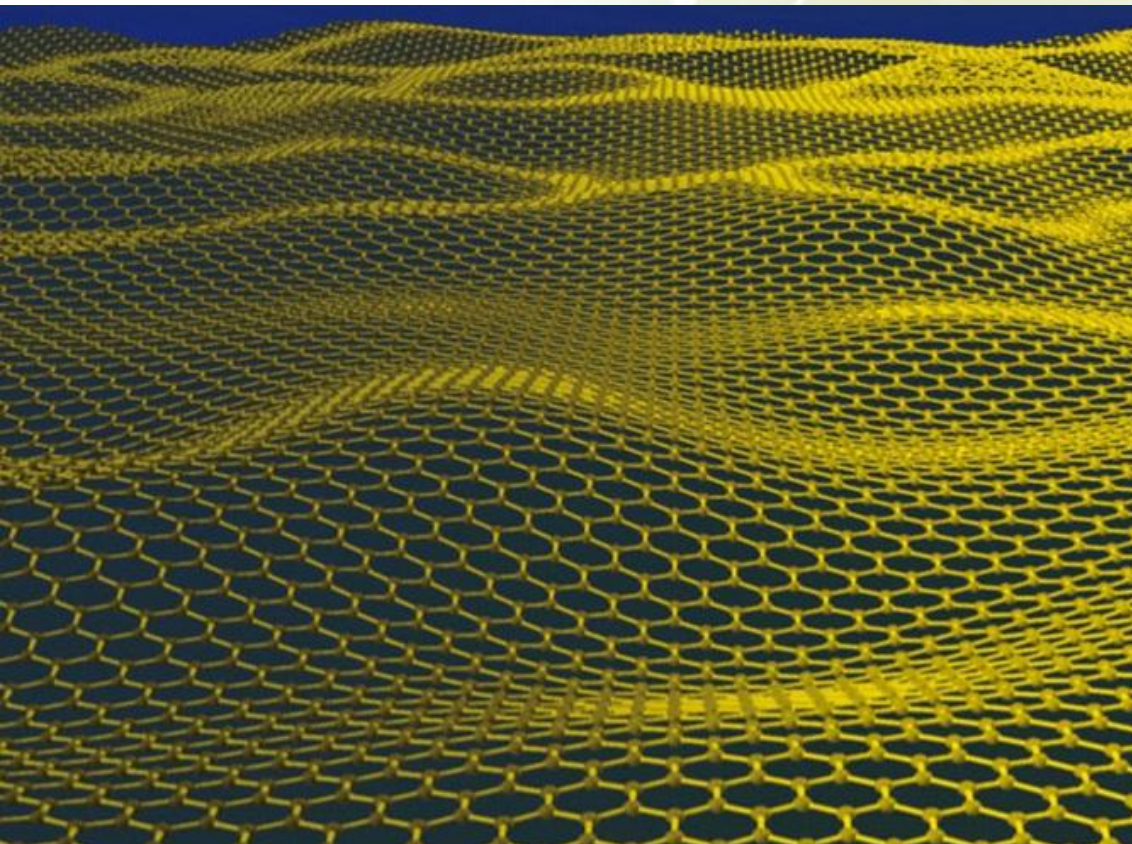
Forrás:
Georgia Institute of Technology USA

Forrás
University of Texas - Austin

Grafén egyetlen grafitsík

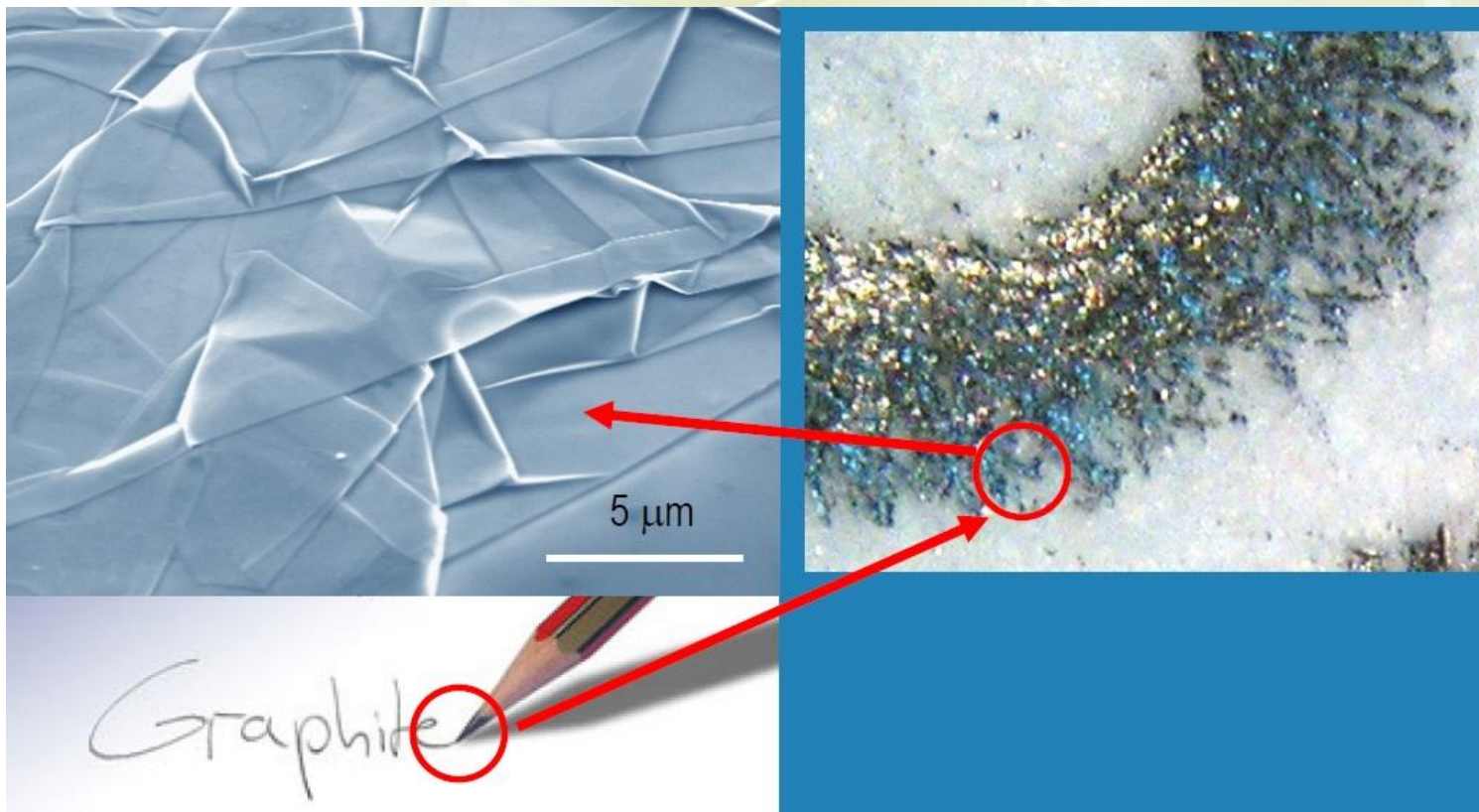
**Andre Geim és
Konstantin Novoselov**

orosz származású
manchesteri tudósok,
2004,

Fizikai Nobel-díj 2010

Grafén - ismertük és használtuk

Forrás: Bíró László Péter: Nanotechnológia csodái <http://www.mfa.kfki.hu/int/nano>

MTA MFA, Nanoszerkezetek Osztály

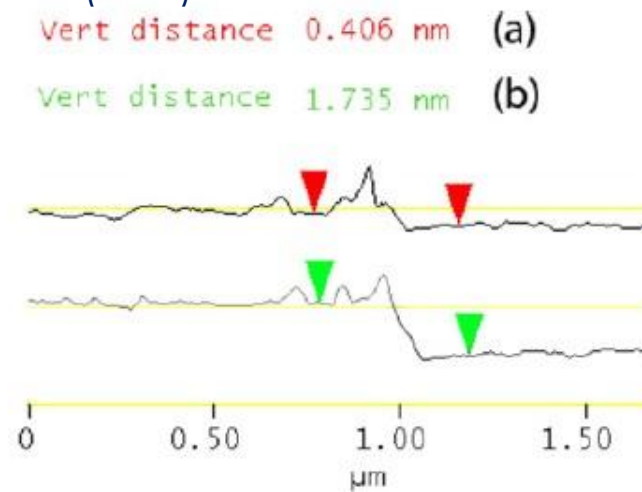
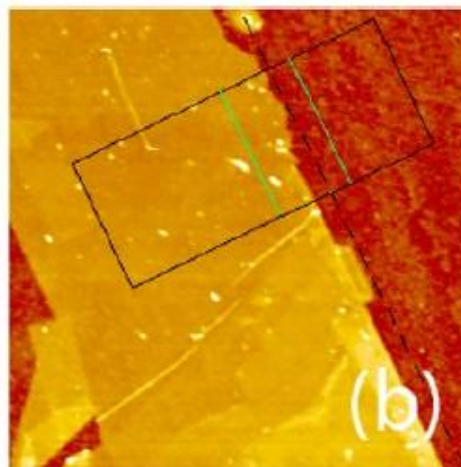
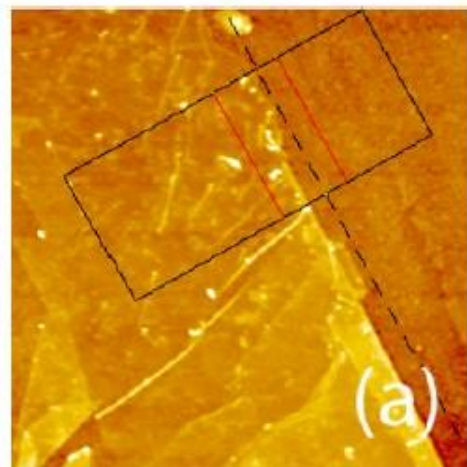
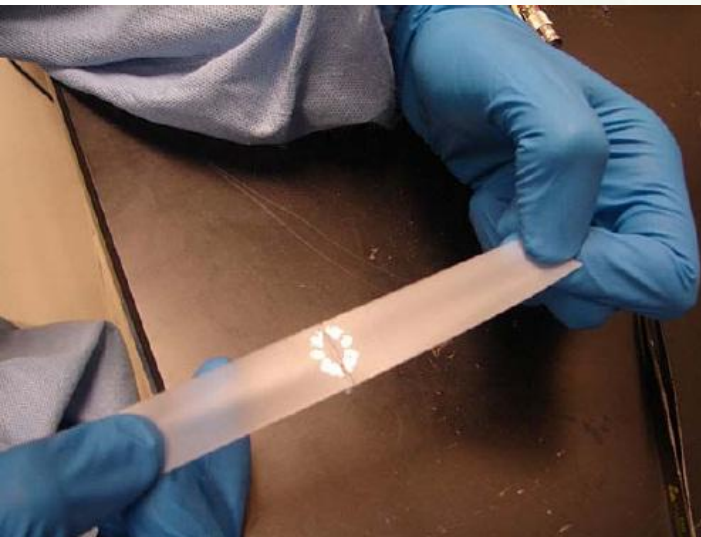
Grafén előállítás

MTA MFA, Nanoszerkezetek Osztály

Bíró László Péter: Nanotechnológia csodái
<http://www.mfa.kfi.hu/int/nano>

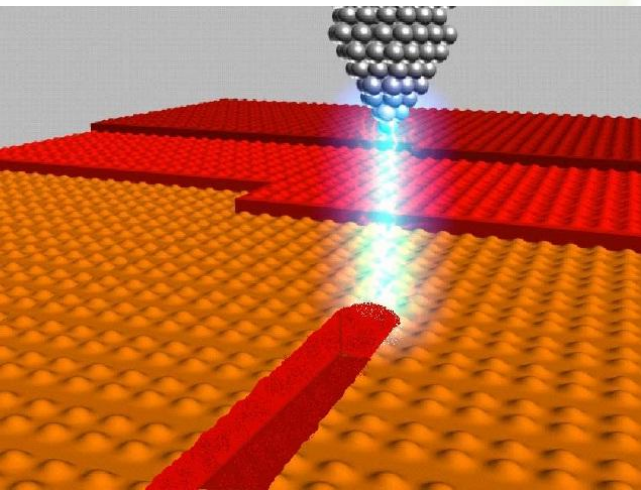
1. Ragasztószalag: rétegek leválasztása
2. hordozóra helyezés (SiO_2)
3. kontrollált kémiai reakcióval rétegek lehámozása egyetlen lapig
4. Rétegvastagság meghatározása AFM-mel

Nemesincze, P.; Osváth, Z.; Kamarás, K.; Biró, L., P.:
Carbon **46**, 1435(2008)

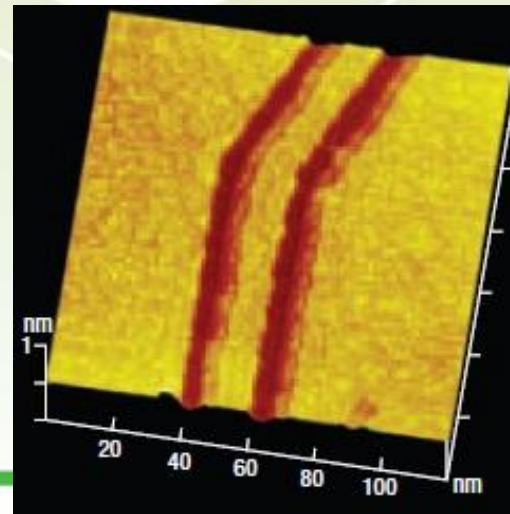
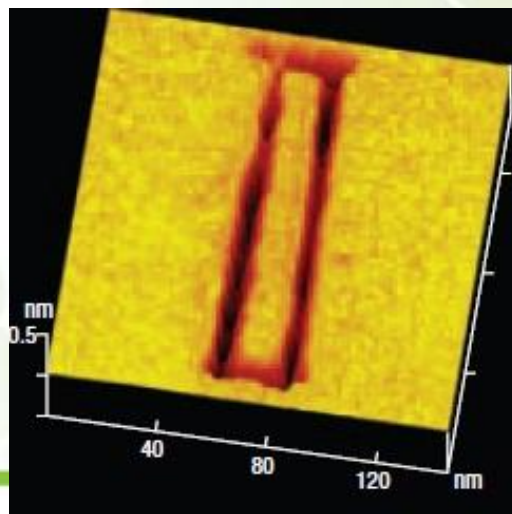
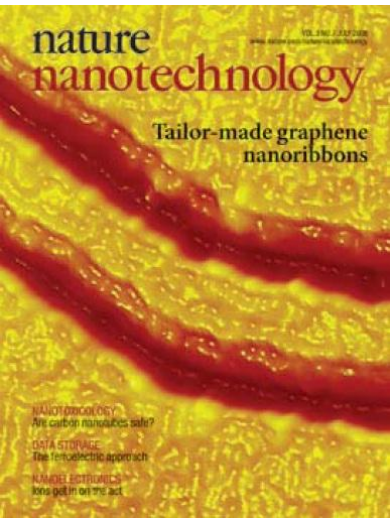
Grafén atomi pontosságú megmunkálás STM nanolitográfia

- **atomi felbontású kép**
- **megfelelő kristálytani irányok kiválasztása**
- **vágás**
- **nanoszalag atomi leképezése**
- **nanoszalag elektronszerkeztének vizsgálata**

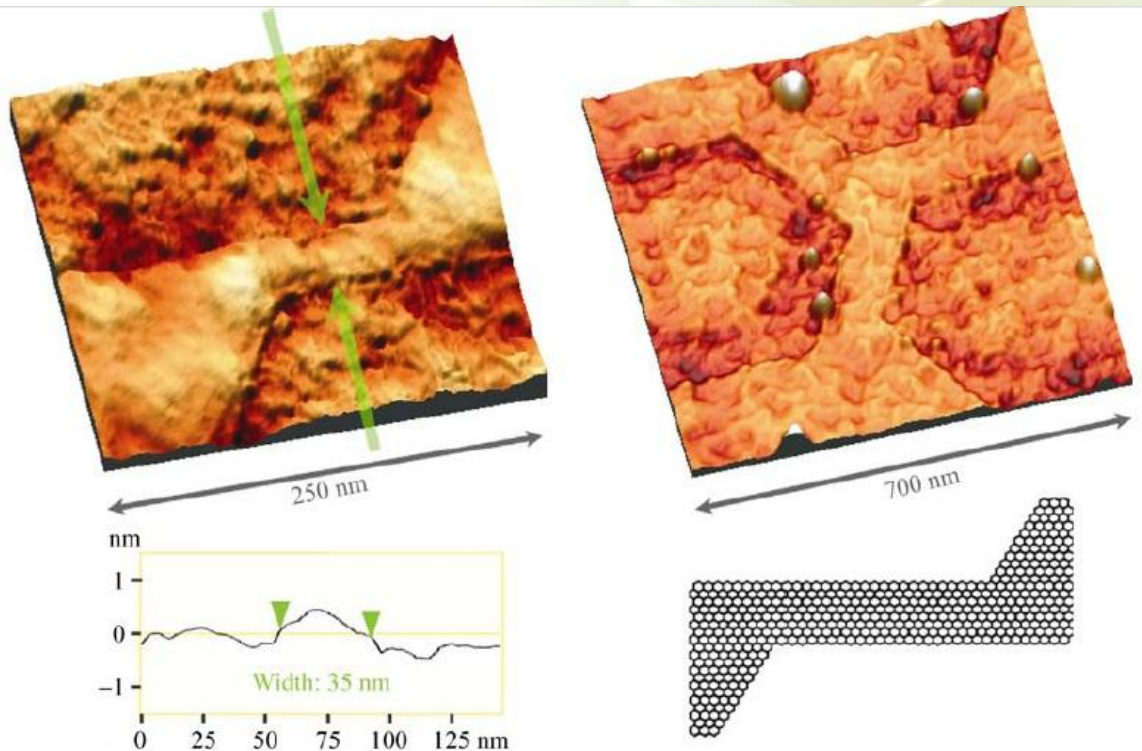
Forrás: Bíró László Péter:
Nanotechnológia csodái
<http://www.mfa.kfki.hu/int/nano>
MTA MFA, Nanoszerkezetek Osztály

Tapasztó, Levente; Dobrik, Gergely;
Lambin, Philippe; Bíró, László, P.
Nature Nanotechnology **3**, 397 (2008)

Grafén: atomi pontosságú megmunkálás Oxidációs eljárás

MTA MFA - Nanoszerkezetek Osztály

1. SiO₂ hordozóra helyezés
2. Mesterséges hibák létrehozása
3. Lassú oxidáció kontrollálása

Forrás: Nemes-Incze, Péter; Magda, Gábor; Kamarás, Katalin; Biró, László, Péter:
CRYSTALLOGRAPHICALLY SELECTIVE NANOPATTERNING OF GRAPHENE ON SiO₂;
Nano Research **3**, 110(2010)

Miért fontos? Moore-törvény, kikapcsolt állapot (tranzisztor), nanoáramkörök, ipari technológia.

Nanotechnológiához ajánlások

Csanády Andrásné, Kálmán Erika, Konczos Géza: Bevezetés a nanoszerkezetű anyagok világába, ELTE Eötvös Kiadó, 2009

MTA MFA, Nanoszerkezetek Osztály

<http://www.mfa.kfki.hu/int/nano>

BAY-NANO, Nanotechnológiai Kutatóintézet

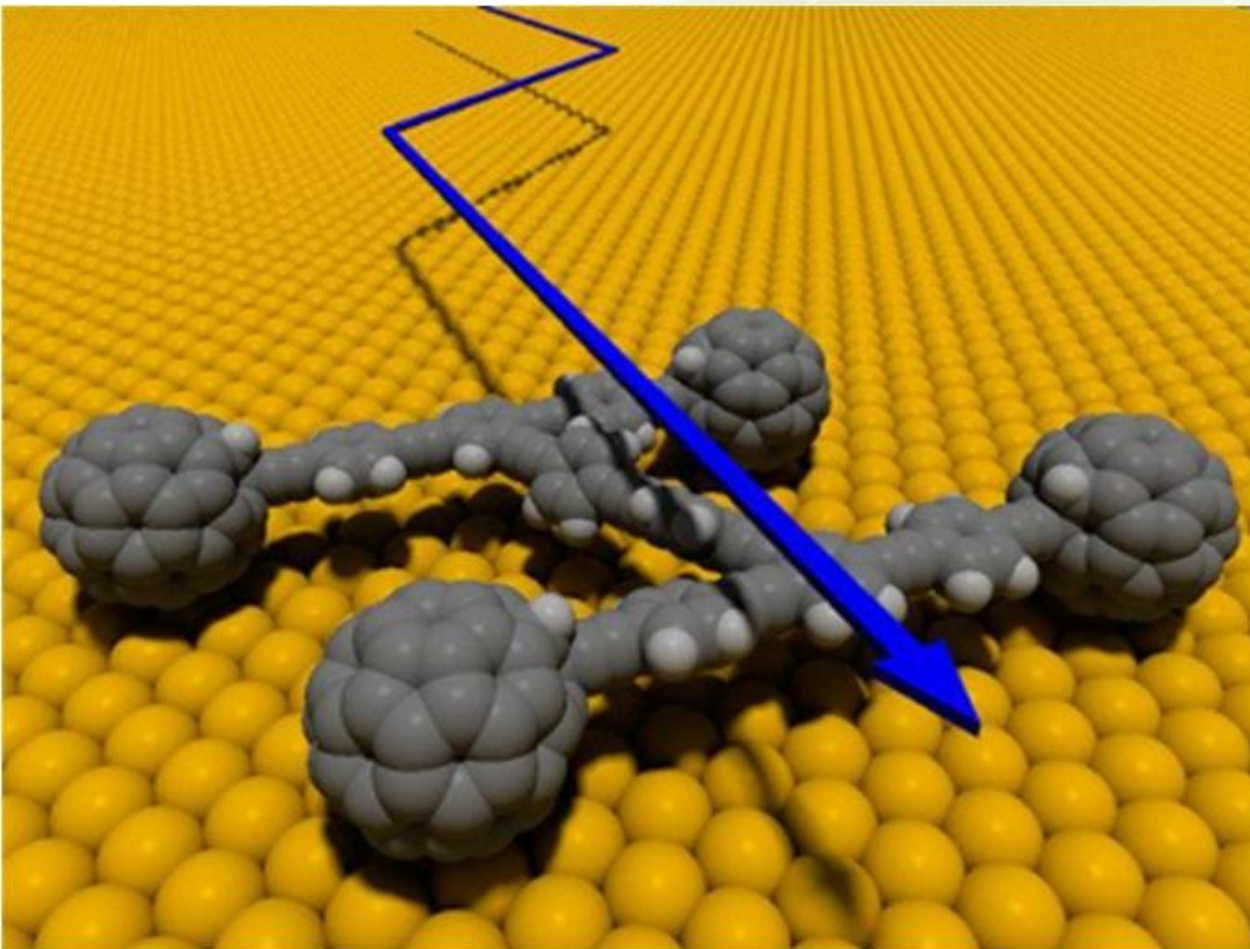
<http://www.bzlogi.hu/bzaka/bzaka.head.page?nodeid=22>

Gyulai József: Az emberiség útja a nanovilág felé., Mindentudás Egyeteme, 2003. nov. 3.

Zrínyi Miklós: A 21. század anyagai: az intelligens anyagok, Mindentudás Egyeteme, 2003. jan. 20.

Kürti Jenő: SZÉN NANOCSSÖVEK, Fizikai Szemle 2007/3. 106.o.

Graboplast Rt. Győr: 'Silver Knight', baktériumölő nanokompozit burkolatok

Nanoautó

Texas, Rice Egyetem,
2005

8 éves fejlesztés

Arany felület, C₆₀
kerekek

200 C⁰ felett gurul és
irányítható

jUNIOR egyetem

TUDOMÁNY GYŐRBE MINDENKINEK

KÖSZÖNJÜK MEGTISZTELŐ FIGYELMÜKET!

A rendezvény a „SCIENCE4YOU – Tudás- és tudomány disszemináció a Széchenyi István Egyetemen” című projekt keretében valósult meg.

A program szervezői, támogatói:

SZÉCHENYI
ISTVÁN
EGYETEM
TUDÁSMENEDZSMENT KÖZPONT

UNIVERSITAS-GYŐR
NONPROFIT Kft.

Befektetés a jövőbe

Új Magyarország
FEJLESZTÉSI TERV